

УДК 37.032.+356.332

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Нікогосян Л.Р., д. мед. н., доцент,
завідувач кафедри загальної фармації
Одеський національний медичний університет

Автором у статті визначено специфічність підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного напрямку, підкреслено необхідність формування професійної компетенції майбутніх спеціалістів. Висвітлено особливості умов, показників, чинників, принципів процесу формування психологічної готовності майбутніх спеціалістів фармацевтичних спеціальностей до професійної діяльності під час навчання у фаховому вищому навчальному закладі (ВНЗ). У статті автор розкриває поняття «формування професійної компетенції студентів», описує основні рівні формування професійної компетентності. У роботі розкриваються специфічні критерії, показники та рівні готовності майбутніх фахівців фармацевтичних спеціальностей до професійної діяльності, встановлюються їхні провідні якісні характеристики.

Ключові слова: вищий навчальний заклад (ВНЗ), компетенція, професійні компетенції (ПК), компоненти компетенції, майбутні фахівці фармацевтичних спеціальностей.

Автором в статті определена специфичность подготовки будущих специалистов фармацевтического направления, подчеркнута необходимость формирования профессиональной компетенции будущих специалистов. Раскрыты особенности условий, основных характеристик, причин, принципов процесса формирования психологической готовности будущих специалистов фармацевтических специальностей к профессиональной деятельности во время обучения в профессиональном высшем учебном заведении (вуз). В статье автор раскрывает понятие «формирование профессиональной компетенции студентов», описывает основные уровни формирования профессиональной компетентности. В работе раскрываются специфические критерии, показатели и уровни готовности будущих специалистов фармацевтических специальностей к профессиональной деятельности, описываются их основные качественные характеристики.

Ключевые слова: высшее учебное заведение (вуз), компетенция, профессиональные компетенции (ПК), компоненты компетенции, будущие специалисты фармацевтических специальностей.

Nikogosyan L. R. FORMATION OF READINESS OF THE FUTURE SPECIALISTS PHARMACEUTICAL SPECIALTIES TO PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF TRAINING

The author of the article defined the specificity of training of future specialists of pharmaceutical areas, stressed the need for the formation of professional competence of future specialists. The features: conditions, the main characteristics, causes, principles of the formation of psychological readiness of the future experts of pharmaceutical specialties for professional work during training in a professional higher education institution. The author reveals the concept of "the formation of professional competence of students", describes the basic levels of formation of professional competence, gives examples of tasks necessary for the formation of the professional competence of the future experts of pharmaceutical specialties. The paper reveals the specific criteria, indicators and levels of readiness of the future experts of pharmaceutical specialties for professional work, described their main quality characteristics.

Key words: higher education institution (HEI), competence, professional competence (PC), components of competence, future specialists of pharmaceutical specialties.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення України як країни, яка може готувати конкурентно-спроможних фахівців, компетентнісний підхід до розвитку особистості професіонала лежить в основі державного освітнього стандарту середньої спеціалізованої та вищої професійної освіти третього покоління, отже, формування набору компетенцій має відбуватись відповідно до державних стандартів, що ставить нові завдання перед науковцями.

На цьому етапі розвитку фармацевтичної індустрії успішна практична діяльність

фахівця визначається рівнем сформованості професійних компетенцій. Фармацевт, який володіє професіоналізмом, гарно орієнтується в усіх питаннях фармації, а особливо в практичних питаннях виготовлення, зберігання і відпуску лікарських засобів, є більш конкурентоспроможним на ринку праці ніж інші.

Найбільш ефективним засобом професійно-особистісного розвитку висококваліфікованих фахівців під час підготовки до професійної діяльності у вищих навчальних закладах є компетентнісний підхід, у ме-

жах якого процес навчання розуміється як комплексна діяльність, націлена на формування у студентів набору загальнонавчальних, загальнокультурних та професійних компетенцій.

І.Я. Лернер, В.О. Краєвський та інші науковці, які висвітлювали питання компетенції у структурі професійної компетенції, виділяють чотири компоненти:

1) мотиваційний, який характеризується потребою і прагненням опанувати загальноосвітні і професійні компетенції та використовувати їх у процесі навчання, що є мотивацією для досягнення успіху в професійній діяльності;

2) когнітивний, який визначає систему понять і законів природи;

3) діяльнісний, який визначає практичне й оперативне застосування знань, освітній, життєвий та професійний досвід, що дає змогу застосовувати професійні знання в процесі вирішення теоретичних і практичних професійних завдань;

4) особистісний, який проявляється в усвідомленні майбутнього фахівця значущості професійного саморозвитку та особистісного самовдосконалення і включає професійно важливі якості, від яких залежить рівень сформованості професійних умінь і навичок [1; 2; 3].

Таким чином, структура компетенцій визначена як єдність мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та особистісного компонентів. Водночас професійну компетентність варто розглядати як інтегральну характеристику, що визначає здатність і готовність вирішувати професійні проблеми і професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, навичок, умінь, професійного і життєвого досвіду, цінностей і культури. Здатність ми розглядаємо не як «схильність», а як «уміння», з урахуванням того, що загалом здатність розглядається як властивість особистості, що є умовою успішного освоєння і виконання певного виду діяльності.

Щодо поняття «готовність» зазначимо, що дослідженням певних аспектів психологічної готовності до діяльності присвячені праці як педагогів, так і психологів сучасності: М.І. Виноградова, Р.М. Гагаєва, В.А. Гаспаряна, В.О. Єфімов, Е.П. Ільїна, Е.Р. Козлова, Б.Ф. Ломова, М.А. Мазмазяна, Л.С. Нерсесяна, Р.С. Нікіфорова, П.А. Рудика тощо. Незважаючи на широку поширеність цього поняття, немає однозначного трактування. Деякі автори розглядають готовність як стан, що характеризується динамічною концентрацією внутрішніх сил людини, що дає змогу їй

доцільно регулювати свою діяльність. Інші вважають поняття готовності особистісною характеристикою, визначаючи його як стійку характеристику особистості, певний рівень розвитку особистості, що передбачає сформованість цілісної структурованої системи ціннісно-орієнтованих, когнітивних, емоційно-вольових та операційно-поведінкових якостей особистості, як певний психічний стан особистості. Ми схильні розглядати «готовність», насамперед, як психологічну готовність до самостійного, а за необхідності, креативного виконання професійної діяльності. Спираючись на особистісний підхід до розгляду поняття «готовність до діяльності» та компетентнісний підхід у професійній освіті, на нашу думку, правомірно стверджувати, що основою готовності до діяльності виступає саме психологічна готовність, критерієм успішності якої виступає сформованість професійно-важливих психологічних якостей особистості, уміння реалізовувати себе, використовувати свої пізнавальні, комунікативні та інші здібності для вирішення задач, здатність довільно регулювати ступінь психологічної готовності до діяльності, відповідно до обставин.

Під час інтерпретації категорії «формування» необхідно виходити з того, що вона відображає весь спектр конкретно-історичних детермінацій життєдіяльності індивіда і тих суспільних норм, в яких відбувається процес засвоєння певної системи знань, норм, цінностей й активного відтворення індивідом соціального досвіду. Оскільки формування – це процес розвитку, в якому індивід бере на себе відповідальність за максимально повну реалізацію свого потенціалу.

Формування психологічної готовності до професійної діяльності С.М. Кучеренко розглядає як розвиток, становлення необхідних ставлень, установок, досвіду, майстерності, які дають людині змогу усвідомлено здійснювати професійну діяльність [4].

Є.С. Романова у своїх дослідженнях готовність до професійної діяльності розглядає як загальну генералізовану особистісну готовність та спеціальну професійну готовність, трактуючи це поняття як своєрідний синтез психологічних феноменів та понять на різних рівнях розвитку професіонала [5].

Формування психологічної готовності до професійної діяльності, як процес, передбачає врахування певних чинників, що безпосередньо впливають на рівень її сформованості. Узагальнюючи основні чинники формування психологічної готовності до професійної діяльності, можна відокремити дві групи: внутрішні – індивідуально-особи-

стісні – та зовнішні – соціально-педагогічні. До індивідуально-особистісних чинників формування психологічної готовності до професійної діяльності належать:

- вікові та гендерні особливості;
- мотивація особистості, наявність потреби в постійному самовдосконаленні, чіткість уявлень про сутність майбутньої професійної діяльності;
- внутрішні протиріччя між досягнутим і необхідним рівнями професійного становлення;
- рефлексія професійного становлення, ідентифікація з професійними образами.

Відповідно, до зовнішніх (соціально-педагогічних) чинників формування психологічної готовності до професійної діяльності належать:

- тип, особливості функціонування, структура навчального закладу, в якому відбувається підготовка майбутнього спеціаліста та специфіка навчально-виховного процесу;
- спеціальним чином організована професійно-педагогічна підготовка в умовах інформатизації навчального процесу; використання системи критеріїв адекватного оцінювання рівнів сформованості психологічної готовності до діяльності;
- творчий підхід до навчання та підготовки майбутнього спеціаліста; використання інноваційних технологій під час навчання у ВНЗ;
- включення студентів в активну і різноманітну діяльність;
- забезпечення нормального психологічного клімату в групах, залучення до активної діяльності, співтворчості під час навчання тощо.

Оцінюючи готовність студентів до виконання своєї професійної діяльності, можна виокремити три рівні сформованості психологічної готовності:

1) непрофесійний рівень визначається тим, що майбутній спеціаліст не підготовлений, не навчений виконувати спеціальні функції, не має досвіду практичної діяльності або ці показники знаходяться на вкрай низькому рівні;

2) предпрофесійний рівень характеризується незакінченою підготовкою до виконання спеціальних функцій;

3) професійний рівень включає два підрівня – звичайний рівень і рівень професійної майстерності. Звичайний рівень характеризується можливістю здійснювати спеціальну діяльність, а рівень професійної майстерності – високою якістю виконання діяльності, творчим підходом до її здійснення [6].

Психологічна готовність – це первинна функціональна умова успішного виконан-

ня будь-якої діяльності. Важливою умовою формування психологічної готовності до будь-якої діяльності є наявність відповідних якостей і, в першу чергу, схильностей та здібностей особистості до майбутньої діяльності. Психологічна готовність до діяльності розвивається на основі засвоєння загальних та професійних знань, формування вмінь та навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості.

Психологічна готовність формується і виявляється на таких рівнях регуляції діяльності як особистісно-смысловий, ситуативно-цільовий і компетентісно-виконавчий.

Особистісно-смысловий рівень психологічної готовності забезпечує її регулювання з урахуванням соціального значення і відповідного індивідуального особистісного сенсу, ціннісного ставлення до змісту і спрямованості професійної діяльності.

Ситуативно-цільовий рівень психологічної готовності відповідає за спонукання і регулювання сукупності службових дій, як компетентного фахівця фармацевтичної індустрії.

Компетентісно-виконавчий рівень визначає можливість оперативної, кваліфікованої зміни одного способу дії на інший, використання творчого підходу до виконання професійних обов'язків.

Специфіка психологічної готовності майбутніх фахівців фармацевтичних спеціальностей до своєї професійної діяльності в сучасних умовах полягає в тому, що вони мають бути готові не тільки до виконання своїх посадових обов'язків, а й вдосконалювати свою професійність, засвоюючи нові технології, розробляючи нові способи та препарати, які відповідають не тільки стандартам, а й потребам сучасності.

З огляду на цю специфіку, базовими компонентами психологічної готовності майбутнього фахівця фармацевтичної спеціальності є мотиваційний, емоційний, волевий, пізнавальний, операціональний, комунікативний та креативний. Сформованість зазначених компонентів детермінується рівнем розвитку у майбутнього фахівця відповідних особистісних якостей, ефективно сформувані які не можна без впровадження в спеціально-професійну підготовку у ВНЗ основних психологічних принципів:

- особистісної орієнтованості (спрямованість на інтереси та потреби студентів, створення умов, що сприяють самовираженню, самостійності суджень);
- рефлексивності (самопізнання себе та майбутньої професійної діяльності);
- інтенсифікації (організація активної діяльності педагогів і студентів);

– проблемності (постановка завдань, орієнтованих на актуалізацію знань та досвіду);

– системності (аналіз і розгляд майбутньої професійної діяльності як цілісної, певним чином організованої динамічної системи);

– цілеспрямованості (спрямованість на майбутню професійну діяльність, на досягнення високих результатів, набуття відповідних знань, умінь, навичок, особистісних властивостей);

– активності (відкритість новому досвіду, знанням).

– комплексності (включення елементів програми формування психологічної готовності до професійної діяльності в практичну роботу);

– творчості (творчий підхід до розв'язання професійних завдань).

Стосовно процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичних спеціальностей можна стверджувати, що від того, наскільки студент психологічно готовий до освоєння професії та подальшої діяльності в ній, залежить його успішність в професійній діяльності загалом.

Особливостями навчально-освітнього процесу, націленого на формування професійних компетентностей у студентів спеціальності «Фармація», є забезпечення наближення предмета фахових дисциплін до потреб професійної підготовки студентів, посилення взаємозв'язку дисциплін професійного циклу як основи професійної готовності, поетапне засвоєння способів застосування знань у вирішенні професійних завдань.

Розглянемо рівні формування компетентності майбутніх фахівців фармацевтичних спеціальностей: низький, середній та високий [7].

Низький рівень характеризується тим, що знання студента носять уривчастий, поверхневий характер, вміння студента працювати з лабораторним обладнанням розвинені слабо, він не може правильно використовувати отримані знання для вирішення професійних завдань. До того ж, у студента відсутня потреба успішно виконати поставлене завдання, інтерес до професійної діяльності слабкий, студент не проявляє ініціативи і самостійності, вирішуючи професійні завдання, а потреба успішно вирішувати професійні завдання у нього не сформована.

Студент із середнім рівнем компетентностей знає більшість основних законів і понять, які використовуються у фахових дисциплінах, але допускає неточні формулювання. Студент вміє виконувати завдання, що вимагають застосування спеціаль-

них знань у знайомій ситуації, здійснювати лабораторний експеримент за алгоритмом. Інтерес до професійної діяльності у нього нестійкий, у разі труднощів ініціативи студент не проявляє.

При високому рівні компетентностей студент знає основні поняття і закони, які використовуються у фахових дисциплінах, володіє усіма методами розв'язування спеціальних задач із більшості дисциплін навчального курсу та методикою виконання лабораторного експерименту. Студент самостійно здобуває знання за фахом своєї професійної діяльності з різних джерел, здатен розв'язувати професійні задачі, що вимагають осмислення та застосування спеціальних знань у новій ситуації, вільно володіє комп'ютерною технікою та лабораторним обладнанням, вміє проектувати і вирішувати проблеми в нестандартних ситуаціях. Студент усвідомлює необхідність придбання фахових знань як основи успішної професійної підготовки та актуальності професійної самоосвіти для прийняття рішень у майбутній професії фармацевтичного напрямку.

У вищих навчальних закладах, які готують спеціалістів фармацевтичного профілю, не останню роль у формуванні професійних компетенцій відіграє викладач. Оскільки саме він під час організації самостійної роботи студентів має враховувати особливості когнітивного і діяльнісного компонентів, прагнути перевести студента з першого (низького) рівня до вищого рівня, ґрунтуючись на мотиваційних й особистісних компонентах, а також оцінювати рівні сформованості професійних компетенцій, використовуючи різні методи викладання. Так, під час підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної спеціальності необхідно виробити вміння проводити різні розрахунки, готувати за розрахунками препарати, аналізувати чистоту експерименту.

З метою формування низького рівня професійної компетентності викладач навчає студентів виконувати розрахункові завдання, засновані на конкретних формулах і ситуаціях. Студенти, знаючи типові формули і алгоритми, мають вміння розв'язувати типові розрахункові задачі, вміння поводитися зі специфічним хімічним обладнанням.

З метою формування середнього рівня компетентності викладач ускладнює умови завдань, заснованих на подібних ситуаціях. Студенту необхідно наблизити рішення до стандарту, це досягається розумінням процесу, узагальненням знань, логічним мисленням [8]. На цьому етапі студенти вміють добре використовувати лабораторне обладнання.

З метою формування вищого рівня компетентності розрахункові задачі мають відображати невідомі ситуації, що передбачає поступове ускладнення діяльності студентів, розвиток креативного підходу до виконання професійної діяльності.

Впровадження викладачами у фахові навчальні дисципліни завдань експериментально-розрахункового характеру, використання інноваційних технологій під час викладання професійно орієнтованого матеріалу сприятиме посиленню мотивації до вивчення фахових дисциплін.

Висновки з проведеного дослідження. Формування готовності майбутніх фахівців фармацевтичних спеціальностей до професійної діяльності є не тільки ціллю, але й результатом довготривалого процесу навчання у вищому навчальному закладі за профілем, який являє собою комплекс організаційних, психологічних і педагогічних заходів та здійснюється за наявності і врахування певних психологічних чинників та принципів, завдяки впровадженню інноваційних технологій та новітніх методів викладання, результатом якого стає підготовка компетентного, висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця фармацевтичної індустрії.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці програм, науково-методичних посібників для майбутніх фахівців фармацевтичної спеціальності, які дають змогу сформуванню необхідні вміння та навички, розгляді можливостей впровадження інтерактивних методів навчання, створенні професійно-психологічного тренінгу,

спрямованого на формування психологічної готовності до професійної діяльності тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лернер И.Я. Развивающее обучение с дидактических позиций / И.Я. Лернер. // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 8–11.
2. Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и современная методика / В.В. Краевский, А.В. Хуторской. – М. : Академия, 2007. – 352 с.
3. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей / А.К. Колеченко. – СПб.: КАРО, 2005. – 368 с.
4. Кучеренко С.М. Оценка психологической готовности студентов к профессиональной деятельности как одно из направлений повышения качества подготовки специалистов / Вісник Харківського університету. Серія «Психологія». – Харків: ХДУ, 1998. – № 403. – С. 107–111.
5. Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессионаграммы / Е.С. Романова. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.
6. Терентьева Н.О. Педагогична професійна діяльність: взаємодія, готовність, усталеність / Н.О. Терентьева // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки» / Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. – 2011. – Вип. 199, ч. 1. – С. 60–66.
7. Пахаренко Н.В. Модель определения уровня сформированности общекультурных и профессиональных компетенций / Н.В. Пахаренко, И.Н. Зольникова // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 6. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/106-7502>.
8. Виноградова А.М. Роль самостоятельной учебно-исследовательской деятельности в профессиональном становлении студентов медицинского колледжа / А.М. Виноградова // Среднее профессиональное образование. – 2010. – № 5 – С. 9–14.